

MATNNI AVTOMATIK TAHLIL VA TAHRIR QILISH

Jummayeva Sohiba Shokirovna

Termiz davlat universiteti talabasi

Gulhayo Abdualimova

Ilmiy rahbar

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7953159>

Annotatsiya. Maqolada mashina tarjimasi sifatini oshirishda muhim omil sanalgan matnni avtomatik tahrir va tahlil qilishga mo'ljallangan dasturiy sistema tartibotlari va matn tilshunosligiga doir G'arbiy yevropa, rus xususan o'zbek tilshunosligidagi ko'pgina ishlarda uning obyekt, predmeti tuzilishi va sistematikasi va o'ziga xos bo'lgan sistemaga ega bo'lish kabi matn tahlil va tahrirga aloqador masalalar yuzasidan fikr yuritilgan. Hozirda matnlarni avtomatik tahrir qilishdagi ba'zi muammolarning yuzaga kelish sabablari haqida qisqacha fikr-mulohazalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Grafmatik tahlil, algoritmlar tuzish, avtomatik tahrir, sintaktik tahrir, Kompyuter lingvistikasi, matn muharriri, modul, elektron hisoblash.

AUTOMATIC TEXT ANALYSIS AND EDITING

Abstract. In the article, it is considered an important factor in improving the quality of machine translation, the procedures of the software system for automatic editing and analysis of the text, and its object, subject, structure and systematics in many works of Western European, especially Russian, Uzbek linguistics related to text linguistics. Issues related to text analysis and editing, such as having a unique system, are discussed. Here are some brief comments on the causes of some of the problems with automatic text editing.

Keywords: Graphical analysis, algorithm creation, automatic editing, syntactic editing, Computer Linguistics, text editor, module, electronic calculation.

АВТОМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И РЕДАКТИРОВАНИЕ ТЕКСТА

Аннотация. В статье рассматривается важный фактор повышения качества машинного перевода, процедуры программной системы автоматического редактирования и анализа текста, а также его объект, предмет, структура и систематика во многих западноевропейских, особенно Русское, узбекское языкознание, связанные с лингвистикой текста. Обсуждаются вопросы, связанные с анализом и редактированием текста, такие как наличие уникальной системы. Вот несколько кратких комментариев о причинах некоторых проблем с автоматическим редактированием текста.

Ключевые слова: Графический анализ, создание алгоритмов, автоматическое редактирование, синтаксическое редактирование, компьютерная лингвистика, текстовый редактор, модуль, электронный расчет.

XX asrning 50 yillaridan til va matn muammolari bilan bog'liq masalalar komputer texnologiyasi yordamida hal qilinmoqda. XX asrning 50 yillaridan til va matn muammolari bilan bog'liq masalalar kompyuter texnologiyasi yordamida hal qilinmoqda.

Avtomatik tahrir komputer lingvistikasining asosiy yo'nalishlarining biri bo'lib u kompyuterdagi matn muharriri (Microsoft word, Exel, wordpad, lexicion) rivojlanishi bilan bog'liq holda yuzaga kelgan. Avtomatik tahrir va tahlil jarayonida kompyuterga kiritilayotgan matnning mexanik xatolari avtomatik tarzda to'g'irlanishi va xato ekanligi haqida foydalanuvchiga taklif

etilishi nazarda tutiladi. Matinni avtomatik tahrir qilish jarayonida uning mukammal va yuqori sifatli tizimli bolishi uchun unga kiritilgan. matnlarni orfagrafik va morfologik tarafdanda sintaktik, semantik va paradigmatic tahrir qilish imkonini yaratish lozim. avtomatik tahrir tahlilni to'liq qilish uchun quyidagi lingvistik dastur modullariga ega bolish kerak.¹

1. Morfologik tahrir
2. Grafmatik tahrir
3. Sintaktik tahlil

Lingvistik modullarning bu bosqichlari matnni mexanik xatolari, savodli yozishi ta'minlash va shu kabi bir nechta muhim vazifalarni bajaradi. Natijada lingvistik me'yorlar darajasidsagi matn yuzaga keltirishda vaqt tejaladi. Avtomatik matnni tahrir qilishning hozirgi vaqtga qadar mukammal tahrir qiladiga lingvistik dastur yaratilmagan. Aniqroq qilib aytganda matnni sintaktik tahrir qilish dasturi hali yechimini topmagan. Sintaktik tahrirning murakkabligi shundaki matnda ko'pincha ko'chma manoli so'zlar, iboralar tagmanolarga ega sozlar ishlatilishi mumkin.

Matnlarni avtomatik tahlil va tahrir qilish jarayoni ustida ish olib borgan bir necha fikrlarni ilgari surgan G".Abdurahmonov R.Qong'urov J.Lapasov M.Yo'ldoshev. M.Abjalova lar matnlarni lingvistik tahlil va tahrir qilish masalalasi haqida ba'zi umumiy fikrlar jumladan matnning badiiy tahlili borasidagi izlanishlar olib borganlar.

Olimlarimiz badiiy matnning fonetik fonologik, leksik-gramatik xususiyatlarini matnda tadqiq qilish tamoyillari haqida ham so'z yuritganlar. Avtomatik tahrir yo'nalishi XX asr o'rtalariga kelib rivojlandi.

U matn muharriri dasturlari bilan birgalikda yangicha imkoniyatlar qoshimcha effektlar bilan rivojlanmoqda. Avtomatik tahrirning oddiy muharrirlardan farqi shundaki unda tahrir avtomatik tarzda qisqa vaqt ichida hajman katta bo'lgan matnni tez tekshirish va xatolarni to'g'irlash imkoniyati bo'ldi².

Professor H.Arziqulov rahbarligida Samnarqand davlat chet tillari institutida injiner tilshunosligi markazi tashkil etilgan. Bu markazda davlat tilidagi matnlarga kompyuter yordamida qayta ishlov berish masalalari ustida ilmiy izlanishlar olib borgan Davlat tilidagi matnlarga kompyuter yordamida qayta ishlov berish masalalari ustida ilmiy izlanishlar olib bordi.

Bunda matnlarga qaytavishlov beradigan kompyuter dasturini yaratish, o'zbek tiling barcha sathlariga oid matnlarni yig'ish, ularni muayyan bir tizimga keltirish algoritmlarini tuzish, ularga statistik jihatdan ishlov berish, inglizcha o'zbekcha mashina tarjimasini yaratish kabi sohalarida ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan.

N.N Leonotova matnlarni avtomatik tushunishni amalga oshiruvchi rus va xorijiy tizimlarning yaratilish tajribasini organdi va asosiy e'tborni sifatli ishlanmalarga qaratdi bu olimning xizmati shundaki, ular avtomatik tahrir qiluvchi dasturlar uchun lingvistik ta'min yaratib bergan, Buning natijasida kompyuterdagi ruscha inglizcha matnlarni tahrirlovchi va lingvistik tahlil qiluvchi dasturlar ishlab chiqilgan³.

Xulosa qilib aytganda, hozirgi kungacha amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot ishlarida avtomatik tahrir va tahlilga qisman e'tibor berilgan. Mavjud izlanishlarda ikki til yohud o'ziga til

¹ Manzura Abjalova. Tahrir va tahlil dasturlarning lingvistik moduli.

² Nilufar Abdurahmonova. Kompyuter lingvistikasi.

³ Nilufar Abdurahmonova. Kompyuter lingvistikasi.

morfologiyasi qiyosiy. Tipologik uslubda tahlil qilingan. Matnlarni electron hisoblash mashinalari vositasida tahrir qilish muammosi o'rganila boshlagan natijada zamonaviy axborot texnologiyalari qonuniyatlariga asoslangan matn tahriri va tahlillarning lingvistik ta'minotining yaratishga qaratilgan salmoqli tadqiqotlar yuzaga keldi.

REFERENCES

1. Manzura Abjalova. Tahrir va tahlil dasturlarining lingvistik moduli.,Nodirabegim' nashriyoti Toshkent-2020
2. Zulxumor Xolmonova.Komyuter lingvistikasi.Toshkent-2019.
3. Nilufar Abdurahmonova.Komyuter lingvistikasi.Nodirabegim nashriyoti.
4. Toshimov.R.Matnlarni lingvistik tahrirlashning psixologik asoslari.Toshkent-2011
5. Nilufar Abdurahmonova.Mashina tarjimasining lingvistik ta'minoti monografiya. Toshkent nashriyoti-2018.